

Summary

I.H.Reznichenko

Publishing Activities of O.Rusova as the Way to Enlightenment

Journalistic, editorial and publishing activities of Alexander Alexandrovich Rusova, the famous Ukrainian scientist, ethnographer, folklorist and public figure, have been analyzed on the basis of research of a large number of sources, including little-known archival documents. His participation in the publishing of such periodicals as «Kiev Telegraph», «Work», «Kievan antiquity», «Hutoranyn», «Ukrainian vesnik», «Country» has been considered. And also the role of A.Rusov in education of Ukrainian people and his contribution to the social and political life of Ukraine has been pointed out.

Key words: A.Russov, journalist, editor, publishing activities, public figure, Enlightenment, Ukrainian periodicals.

Дата надходження статті: «7» жовтня 2013 р.

УДК 371.215.5; 37.058

С.О.РОЄНКО,
старший викладач
(м.Умань)

«Журнал Министерства народного просвещения» – важливе джерело дослідження розвитку шкільної приватної освіти

Стаття являє собою спробу дослідження проблеми висвітлення розвитку шкільної приватної освіти на сторінках проурядового «Журнала Министерства народного просвещения» (1834–1917). Окремо розглянуті звіти міністрів народної освіти та попечителів навчальних округів. Їх аналіз дав можливість прослідкувати розвиток шкільної приватної освіти в досліджуваній період та з'ясувати позицію уряду щодо приватних закладів. Серед матеріалів на увагу заслуговують «Сравнительные ведомости о состоянии учебных заведений министерства народного просвещения ...» та «Приложения ко всеподданнейшему отчёту Министра народного просвещения», які дали можливість на основі статистичних відомостей простежити динаміку розвитку мережі навчальних закладів різних типів. У контексті дослідження розглянуто публікацію «Вопрос о положении наших частных учебных заведений», в якій відтворено ситуацію в галузі приватної освіти за досить тривалий період.

Ключові слова: «Журнал Министерства народного просвещения», шкільна приватна освіта, приватні заклади.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасних умовах функціонування системи національної освіти виникло питання про необхідність пошуку шляхів удосконалення вітчизняного шкільництва, як того вимагає суспільний прогрес. Одним із стратегічних напрямів у цьому аспекті, як зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, повинно стати «... створення закладів різних типів і форм власності» [1, с.9]. Реалізація стратегічних напрямів розвитку освіти передбачає забезпечення «... умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності» [1, с.9]. Приватні навчальні заклади, які з'явилися в системі сучасної освіти, мають давню історію і досвід, вивчення яких дасть можливість осмислити засади, на яких діяли заклади такого типу, їх роль у становленні освітньої галузі.

Аналіз досліджень і публікацій... Історіографічний пошук засвідчив, що в сучасній науковій літературі накопичено певний обсяг інформації з питань приватної освіти. У ході дослідження з'ясовано, що історія приватної освіти стала предметом вивчення в окремих наукових працях, з-поміж яких дисертації: Т.Дубровскої «Общественные и частные инициативы в развитии профессионального образования в пореформенной России (1861–1914 гг.)» (Москва, 2000), М.Єгорової «Развитие системы частного образования на Урале (1861 – февраль 1917 гг.)» (Челябинск, 2003), С.Сергеевої «Становление и развитие частного школьного образования в России (последняя четверть XVIIIв. – первая половина XIXв.)» (Москва, 2005), С.Майданової «Воспитательные системы частных школ дореволюционной России (середина XIX – начало XX века» (Тюмень, 2009), М.Болотіної «Развитие среднего негосударственного образования в России во второй четверти XIXвека (на примере Московского учебного округа)» (Москва, 2011), О.Друганової «Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець XVIII – початок XX століття)» (Харків, 2009),

Ю.Агапова «Становлення та розвиток приватної освіти на Волині (друга половина XIX – початок XX ст.» (Житомир, 2011) та ін.

Серед публікацій з порушеної проблеми заслугове на увагу також дослідження К.Романенчук «Историко-педагогическое исследование развития частного образования в дореволюционной России: проблемы совершенствования в современных условиях» [2]. У межах поставленої мети – з'ясувати рівень дослідженості історії розвитку середніх приватних навчальних закладів – автор виділяє етапи вивчення проблеми, розкриває теоретико-методологічні підходи, що їх використовували попередники. Він зосереджує увагу на працях дореволюційного й радянського періоду, а також на дослідженнях сучасних російських науковців.

Як бачимо, аналіз досліджень, присвячених становленню і розвитку приватної освіти свідчить, що окремого вивчення потребують періодичні видання як важливе інформаційне джерело в історичному дискурсі.

Формулювання цілей статті... Отже, мета нашого дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати як проблеми розвитку шкільної приватної освіти висвітлювалися на сторінках «Журнала Министерства народного просвещения».

Вклад основного матеріалу... Офіційне проурядове видання «Журнал Министерства народного просвещения» виходив з періодичністю раз на місяць з 1834 по 1917р. Він був заснований з ініціативи міністра освіти С.Уварова. У передмові до першого тому «Журнала Министерства народного просвещения» зазначалося, що він має продовжити справу, розпочату «Периодическими сочинениями об успехах просвещения в России», які з 1821 р. виходили під назвою Журнал («Журнал департамента народного просвещения» (1821–1824) – *С.Р.*), а з 1824 – Записки («Записки Департамента народного просвещения» (1825, 1827, 1829) – *С.Р.*) [3, с.VI].

Міністерське періодичне видання містить багато матеріалу цінного для історико-педагогічних досліджень. Його публікації дають можливість прослідкувати хід розвитку освіти в Російській імперії загалом, здобутки та потреби освіти в кожному історичному періоді, що його переживала держава.

Офіційна частина журналу містила «височайші повеління», міністерські розпорядження, накази, циркуляри міністерства народної освіти, ухвалення ученого комітету міністерства народної освіти, ухвалення спеціального відділу вченого комітету міністерства народної освіти, правила і положення, затвердженні міністерством народної освіти, зумовлені суспільно-політичним та культурним розвитком держави. Вміщувалися також відомості про призначення, звільнення, переведення по службі та нагородження осіб, що працюють в освітній галузі.

Аналіз цієї частини дає можливість простежити становлення законодавчої бази освітньої галузі протягом 1833–1917рр. Документи регулювали як діяльність освітньої галузі загалом, так і окремих закладів та осіб, що займалися освітньою діяльністю. Вивчення інформації такого типу дало можливість побачити як змінювався погляд на значення та мету приватних закладів, визначити місце та роль шкільної приватної освіти в загальній системі освіти досліджуваного періоду.

Серед публікацій, вміщених на сторінках журналу, заслугове на увагу стаття «Замечания французских газет касательно распоряжения Русского правительства о частных пансионах». У відповідь на зауваження французьких газет стосовно розпоряджень російського уряду була опублікована стаття, в якій обґрунтовувалися причини, що спонукали до обмеження кількості іноземних пансіонів. У ній наголошувалося на тому, що приватні навчальні заклади завжди перебували під пильним поглядом уряду. Ще Катерина II усвідомила, якої шкоди може завдати виховання, здійснюване людьми, які не знають своєї справи або їхні дії «не узгоджуються із загальними Державними поглядами» [4, с.139]. У міру розвитку освіти приватна та домашня форми навчання потрапляють під контроль держави. У статті детально аргументовано причини прийняття нормативно-правових документів, спрямованих на обмеження впливу приватного пансіонного виховання. Уряд прагнув, щоб освіта в державних та приватних закладах здійснювалася «в дусі наших (державних – *С.Р.*) Установ і згідно з нашим народним почуттям» [4, с.144].

«Журнал Министерства народного просвещения» на своїх сторінках вміщував відомості про діяльність окремих навчальних закладів, які висвітлювалися на сторінках інших видань, а саме: «Русские Ведомости», «Московские Епархиальные Ведомости», «Олонецкие Губернские Ведомости» та ін.

Завдяки таким включенням маємо можливість ознайомитися з таким цікавим фактом, надрукованим в газеті «Полтавские Ведомости»: у 1862р. в Полтавській губернії було 15 приватних пансіонів, у яких навчалася 334 учні (21 – чол. та 313 – жін. статі). У приватному чоловічому пансіоні Таксиса (ініціали не встановлено – *С.Р.*) 21 учня навчало 20 учителів – «цифра чудова» – зазначалося, мабуть, іронічно [5, с.27].

Важливим інформаційним джерелом були статті, присвячені вітчизняним та іноземним навчальним закладам різних типів: від нижчих до вищих.

Заслугує на увагу публікація, вміщена в лютевому номері журналу за 1861 рік, «Известия о воскресных школах, женских учебных заведениях, публичных и частных библиотеках для чтения и проч.». Вона являє собою звіт Бердичівських державних та приватних навчальних закладів, у яких мають можливість здобувати освіту діти євреїв. У звіті наголошено, що приватні пансіони, які відвідують дівчата, дають більш ґрунтовну освіту, що згодом «має дуже не вигідні наслідки в сімейному житті багатих євреїв» [6, с.80]. Позитивно характеризувався пансіон для християнських дівчат п.Червінської (ініціали не відомі – *С.Р.*), який давав ґрунтовні знання [6, с.80–82].

Розвитку народної освіти на Чернігівщині з давніх часів до 1863 року присвячена ґрунтовна публікація М.Сухомлинова «Училища и народное образование в Черниговской губернии», написана на основі переконливого фактичного матеріалу.

Здійснюючи екскурс в історичне минуле територіальних меж Чернігівської губернії, автор наголошує, що на території губернії «незалежно від офіційних шкіл існувало чимало приватних» [7, с.2], які згодом, у кінці XVIII століття, стали великою перешкодою для відкриття урядових малих та головних училищ. Тому уряд постійно прагнув «до обмеження приватних шкіл, якщо не було можливості знищити їх повністю» [7, с.11]. М.Сухомлинов аналізує як позначилася освітня реформа кінця XVIII – початку XIX століття на освітній сфері Чернігівської губернії. У контексті нашого дослідження викликає зацікавлення таблиця, в якій зазначена не лише кількість навчальних закладів, а й наочно продемонстровано рівень залучення суспільства, духовних та приватних осіб до справи відкриття освітніх закладів у кожному з повітів. Загалом в Чернігівській єпархії із 848 шкіл 68 розміщувалося в будинках приватних осіб, що становить 1/12 від загальної кількості [7, с.63–64]. Окрему увагу М.Сухомлинов приділяє парафіяльному училищу в селі Сваркове, Глухівського району, відкритому та утримуваному поміщиком А.М.Марковичем (ініціали рос. мовою – *С.Р.*). Училище вирізнялося з-поміж подібних особливим планом занять, який був розроблений п.Піменом (ініціали не встановлено – *С.Р.*) на основі власного 17-літнього педагогічного досвіду [7, с.67–68].

Стаття «Известия о деятельности и состоянии наших учебных заведений», написана на основі звіту інспектора початкових училищ Полтавської губернії за 1873 р., дає можливість дістати уявлення про значення і роль приватних закладів в системі початкової освіти окремого регіону [8, с.1–15].

Повнотою та об'єктивністю висвітлення з-поміж інших вирізняється публікація «Вопрос о положении наших частных учебных заведений». Роблячи екскурс у минуле автор зазначає, що приватні школи набули поширення в південно-західній та північно-західній частині Росії і лише за Петра I «російська приватна школа одержала новий, хоча й незначний рух» [9, с.26]. У дослідженні зроблено в хронології детальний аналіз постанов, що стосувалися шкільної приватної освіти, починаючи від прийняття в 1757р. наказу відповідно до якого всі іноземці, які бажали займатися освітньою діяльністю, мали скласти іспити. Таким чином приватна освіта потрапляє під контроль держави.

Чимало уваги у статті приділено поглядам попечителів навчальних округів на питання, що стосуються різних аспектів приватних закладів (з чийого дозволу відкриваються, хто має право відкривати приватний заклад, які вимоги ставляться до викладачів, до організації навчального процесу, яким має бути контроль тощо). На основі аналізу різних думок попечителів автор висловлює й своє бачення проблеми шкільної приватної освіти. Він наголошує на необхідності створення сприятливих умов для поширення приватних закладів [9].

У «Журнале Министерства народного просвещения» з метою ознайомлення громадськості із станом функціонування освітньої галузі щороку друкувалися звіти міністра народної освіти. У рамках нашого дослідження були розглянуті звіти з 1833 по 1877 рік. Із розвитком освіти інформаційна наповнюваність звітів зростала, як і збільшувався обсяг відомостей по кожному навчальному округу. Перші звіти обмежувалися відомостями про кількість приватних закладів та їх наповнюваність учнями. Наголошувалося також, яким чином і хто має здійснювати нагляд за приватними закладами. Незважаючи на дії уряду, спрямовані на надання переваги громадському вихованню над приватним та домашнім, все ж у першому номері журналу висловлено подяки засновникам за відкриття та утримання приватних пансіонів [10, с.LXXX].

Окрім статистичних відомостей, звіт за 1837р. вже містить результати огляду трьох приватних пансіонів у Києві. Як найкращий відзначено пансіон п.Тюше (ініціали не встановлено – *С.Р.*) у Київській губернії, який вирізняється «пильним наглядом за дітьми і невимушеним їх спілкуванням» [11, с.LXXVI].

Тривалий час дії уряду спрямовані були на посилення контролю за діяльністю приватних закладів. Ситуація змінюється в середині XIX століття. Так, у 60-х роках розвиток приватних

закладів відбувається за державного сприяння. Якщо раніше міністерство намагалося уніфікувати навчальні програми приватних закладів з державними, то у звіті міністра народної освіти за 1867р. прослідковується інше бачення ролі приватних закладів у загальній системі освіти. Міністр висловлює думку, що оскільки приватні заклади відкриваються і в тих місцевостях, де є достатня кількість державних установ, то можна говорити, що вони не лише забезпечують нагальну потребу в достатній кількості навчальних закладів, а «доповнюють їх, виникаючи там, де державні заклади не задовольняють усіх потреб суспільства в освіті» [12, с.67], тому необхідно надати приватним закладам право на вільний вибір навчального курсу, який має бути затверджений навчальним керівництвом. Він допускає існування трьох типів приватних училищ: ті, що працюють за програмами державних закладів; ті, що частково не дотримуються програм державних закладів; ті, що працюють за власними програмами. Такий підхід, на думку міністра, сприятиме здоровій конкуренції, яка піде на користь не лише приватним, але й державним закладам, які «не мали внутрішнього стимулу до самовдосконалення, яке народжується скрізь там, де діє вільна конкуренція» [12, с.68]. Роздуми над проблемами розвитку приватної освіти спонукали до розробки в міністерстві та подання пропозиції про зміни та доповнення чинних постанов про приватні училища, які були затверджені в 1868р. Водночас для полегшення функціонування приватних закладів було складено збірник урядових постанов, куди увійшли нормативно-правові документи, які не втратили своєї чинності.

У звіті за 1868р. наводяться статистичні відомості про кількість навчальних закладів, зокрема зазначається, що найбільша кількість приватних закладів знаходилася в столицях та університетських містах. Так, із 399 приватних закладів Санкт-Петербурзького округу 289 розміщувалося в Санкт-Петербурзі [13, с.52]. Найменша кількість приватних закладів була Харківському округу – 34 училища, з яких лише 7 першого розряду [13, с.53]. Нерівномірність поширення навчальних закладів в імперії пояснюється відсутністю достатньої кількості підготовлених вчителів. У звіті також охарактеризовано заходи, які здійснив уряд для поліпшення ситуації із забезпеченням навчальних закладів учителями (спрощена процедура одержання звання домашнього наставника, право навчати здобули студенти університетів та учні трьох старших класів гімназії) [13].

Про те, як на розвитку шкільної приватної освіти позначилося нове положення про приватні заклади 1868р., говориться в окремому параграфі звіту міністра за 1869р., присвяченому приватним закладам. Протягом 1869р. кількість приватних закладів різних типів зросла на 111, зокрема було дозволено відкрити в Єлисаветграді (Херсонська губернія) приватне земське реальне училище [14, с.66].

Як надзвичайно важливу подію звітного періоду розглядають відкриття в Москві громадського училища під назвою Лицей Цесаревича Миколи, яке поєднувало в собі гімназійний та університетський курс, видавцями «Московских Ведомостей» М.Катковим і П.Леонтьєвим [14, с.66].

На окрему увагу заслуговували приватні училища Варшавського округу, зокрема наголошувалося, що з 1870р. викладання фізико-математичних та історичних предметів повинно здійснюватися російською мовою. Згодом цю вимогу мали поширити на всі інші предмети [14, с.66–67].

На сторінках журналу знайшлося місце повідомленню, що в 1868 році чотири приватні училища в Санкт-Петербурзі скористалися правом, відповідно до закону цього року, називатися приватними класичними гімназіями. Тенденція до набуття училищами нового статусу спостерігалася і надалі. У 1869 році перейменовано було ще одне училище в Санкт-Петербурзі та одне в Одесі. Уряд позитивно оцінював такі кроки і висловлював побажання, «щоб й інші приватні училища розвивали свою діяльність в цьому напрямі і таким чином сприяли, нарівні з державними гімназіями, поширенню ґрунтовної освіти в середовищі ... юнацтва» [14, с.65].

У звіті за 1871 р. міністр позитивно оцінює діяльність приватних класичних гімназій, яких на той час було вже 9, дві з яких знаходилися в Одесі. Зазначаючи що «приватні класичні гімназії «являють собою немаловажну допомогу для державних гімназій», вони добре облаштовані та мають при собі пансіони, що дає змогу виховувати дітей з інших місцевостей» [15].

Проте на початку 70-х років урядова політика щодо приватних закладів повертається до уніфікації програм державних та приватних закладів. Про це свідчить заява міністра народної освіти про те, що, якщо приватні заклади бажають мати такі ж права, як і державні, то в програму має бути введена грецька мова і до приватних гімназій щодо давніх мов та інших предметів мають бути застосовані такі ж самі вимоги, як і до державних [15, с.24].

Подальші звіти давали можливість визначити частку приватних закладів різних типів в загальній системі освіти Російської імперії, їх кількісне та територіальне розміщення, наповнення учнями.

З погляду нашого дослідження важливим джерелом інформації є статистичні матеріали, вміщені в звітах. Так «Сравнительные ведомости о состоянии учебных заведений министерства народного просвещения ...», давали уявлення про динаміку розвитку приватних пансіонів та шкіл з 1832 по 1858 рік. Нижня межа пов'язана із виходом циркуляра «О доставлении сведений о частных пансионах» (27.04.1832).

Протягом 1868–1877рр. статистичні дані про кількість приватних закладів різних типів подано було в «Приложении ко всеподданнейшему отчёту Министра народного просвещения». Відомості містять інформацію про кількість приватних навчальних закладів та учнів у них чоловічої та жіночої статі по округах та загалом по Російській імперії, що дає змогу створити повну картину про стан освіти в досліджуваній період.

Окрему групу публікацій, окрім звітів міністра народної освіти, становили звіти попечителів навчальних округів, які ґрунтувалися на регіональних звітах про діяльність навчальних закладів усіх типів. Окружні звіти дають можливість на основі статистичних відомостей простежити динаміку розвитку мережі навчальних закладів різних типів, зокрема й приватних. Окрім відомостей про закриття та відкриття закладів, наводяться відомості про їх наповнюваність учнями із зазначенням віросповідання та приналежності до певного майнового стану. Огляди навчальних закладів включали відомості ким і які навчальні заклади оглянуті, переваги та недоліки окремих навчальних закладів, інформацію про наповнюваність бібліотек: фундаментальної та учнівської, забезпеченість кабінетів необхідними приладами, картами. Не залишали перевіряючи поза увагою й приміщення навчальних закладів, класів, де проводилися заняття. Зокрема зверталася увага на відповідність будинків санітарно-гігієнічним вимогам, що їм мали відповідати будівлі такого призначення. Окремо розкривалися питання надання благодійних коштів на потреби закладів та утримання окремих учнів [16; 17].

Так, у звіті за 1865 р. попечитель Харківського навчального округу наголошує на тому, що бракує достатньої кількості приватних закладів, особливо чоловічих, оскільки немає змоги через матеріальні обмеження залучати до роботи в них досвідчених учителів. Попечитель вважає, що «посилення приватної педагогічної діяльності на ґрунтовних засадах ... було б справою найвищою мірою бажаною» [18, с.346], оскільки сприяло б поширенню освіти і зменшило наплив учнів до державних закладів, які не можуть прийняти всіх бажаючих.

На необхідності підтримувати приватні заклади наголошує і попечитель Одеського навчального округу. Він зазначає, що в тих місцевостях, де немає державних закладів, а є лише приватні, уряд повинен матеріально їх підтримувати шляхом надання адресної щорічної допомоги. Автор переконаний, що «не можна допустити, щоб це прекрасне починання, якому ми зобов'язанні останньому десятиліттю, загинуло від байдужості суспільства і не пробудило участі уряду» [19, с.68].

Як на позитивну якість діяльності приватних закладів у звітах наголошували на тому, що вони хоча й працюють за програмами державних закладів, все ж є більш мобільними: можуть змінювати та доповнювати навчальні курси не чекаючи поки буде прийнято новий статут. Таким правом скористалися, зокрема жіноча гімназія фон-Огліо (ініціали не встановлено – С.Р.) в Одесі та гімназія Гозадинових (ініціали не встановлено – С.Р.) в Херсоні, при яких відкрилися педагогічні курси.

Наголошувалося також на недоліках у роботі приватних закладів: недостатня кількість досвідчених учителів та бажання залучити учнів до закладу спонукало виконувати побажання батьків, які не завжди були доречними [19, с.4–5, 11–17].

У контексті нашого дослідження звертає на себе увагу публікація «По делам центрального управления Министерства народного просвещения», присвячена проблемі поширення в імперії гімназійної освіти. Як на один із способів забезпечення заможних громадян гімназійною освітою вказується на приватні заклади. Для нас важливою є суть документа «Об изменении и дополнении ныне действующих узаконений о частных училищах» (19 февраля 1868). У статті наголошувалося, що приватні заклади мають не лише сприяти поширенню освіти, а й «конкурувати з класичними гімназіями державними» [20, с.257]. Чимало уваги приділяється аналізу нововведень щодо процедури складання випускних іспитів у приватних закладах за участі і під наглядом навчального відомства, результати яких зараховувалися при вступі до університету. Збільшення прав на безпосередній вступ вихованців до університетів, на думку автора, сприятиме збільшенню числа приватних класичних гімназій.

У цьому ж числі журналу знаходимо відомості про перетворення в Одесі пансіона п. фон-Огліо (ініціали не встановлено – С.Р.) в громадську жіночу гімназію [20, с.266].

У наступному числі журналу вміщено цикл публікацій, присвячених середнім та нижчим школам Київського навчального округу. Вони висвітлюють кількісні зміни у цих навчальних закладах: зарахування та відрахування учнів протягом навчального року та по завершенні.

Вказується кількість засідань, проведених педагогічними радами; відсотковий рівень успішності по предметах та загалом за навчальний рік, а також наводиться інформація про джерела фінансування, суми пожертвувань, імена меценатів [21].

Приватні навчальні заклади визнано «загальнокорисними», оскільки вони компенсують нестачу державних закладів. Кращі з них отримують матеріальну допомогу як від міністерства, так і від міського управління (училище п.Ю.Летц в Черкасах) та земства (училище п.Ладигіної (ініціали не встановлено – С.Р.) в м. Гадячі) [22, с.47].

Висновки... Отже, як бачимо, матеріали, що їх оприлюднював «Журнал Министерства народного просвещения», викликають значний інтерес, оскільки відображають політику держави в галузі освіти, погляди сучасників – науковців, педагогів та громадськості – на розвиток освіти, на ті засади, на яких вона базується.

Аналіз звітів міністрів народної освіти та попечителів навчальних округів сприяє глибшому розумінню місця і ролі шкільної приватної освіти. Реальні цифри, що містять статистичні відомості, та дані, наведені в статтях, дають можливість відтворити максимально достовірну ситуацію в галузі приватної освіти за досить тривалий період.

Список використаних джерел і літератури:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Урядовий кур'єр. Спец. вип. – 2013. – 29 серпня. – № 155 (5041). – С. 9–11.
2. Романенчук К. Историко-педагогическое исследование развития частного образования в дореволюционной России: проблемы совершенствования в современных условиях [Електронний ресурс] / К. Романенчук. – Режим доступу: http://kafedra-forum.narod2.ru/publikatsii/nauchnie_pedagogicheskie_issledovaniya/romachenchuk_kv/?page=14&uid=132171162753.
3. Журнал Министерства народного просвещения. – 1834. – Ч. 1. – С. III–VII.
4. Замечания французских газет касательно распоряжения Русского правительства о частных пансионах // Журнал Министерства народного просвещения. – 1834. – Ч. 2. – апрель. – С. 138–145.
5. Число учившихся в Полтавской губернии, в 1862г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1863. – Ч. 119. – сентябрь. – С. 27–28.
6. Известия о воскресных школах, женских учебных заведениях, публичных и частных библиотеках для чтения и проч. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1861. – февраль. – С. 68–88.
7. Сухомлинов М. Училища и народное образование в Черниговской губернии / М. Сухомлинов // Журнал Министерства народного просвещения. – 1864. – № 1. – С. 1–94.
8. Известия о деятельности и состоянии наших учебных заведений // Журнал Министерства народного просвещения. – 1875. – Ч. 177. – январь. – С. 1–15.
9. Вопрос о положении наших частных учебных заведений // Журнал Министерства народного просвещения – 1867. – Ч. 133. – С. 25–64.
10. Журнал Министерства народного просвещения. – 1834. – Ч. I. – С. LXXX.
11. Общий отчёт, представленный Его Императорскому Величеству по Министерству Народного Просвещения, за 1837 год // Журнал Министерства народного просвещения. – 1838. – Ч. 18. – апрель. – С. I–CLII.
12. Извлечение из всеподданнейшего отчёта Министра Народного просвещения за 1867 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1869. – Ч. CXLII. – март. – С. 1–105.
13. Извлечение из всеподданнейшего отчёта г. Министра Народного просвещения за 1868 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1870. – Ч. 147. – январь – С. 1–79.
14. Извлечение из всеподданнейшего отчёта г. Министра Народного просвещения за 1869 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1871. – Ч. 154. – март. – С. 1–95.
15. Извлечение из всеподданнейшего отчёта Министра Народного просвещения за 1871 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1873. – Ч. 166. – март. – С. 1–25.
16. Отчёт по управлению Одесским учебным округом, за 1863 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1864. – Ч. 122. – май. – С. 714–763.
17. Извлечение из отчёта по Харьковскому учебному округу, за 1863г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1864. – Ч. 123. – август. – С. 469–531.
18. Извлечение из отчёта по управлению Харьковским учебным округом, за 1865 год. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1866. – Ч. 131. – С. 285–346.
19. Извлечение из отчёта по управлению Одесским учебным округом, за 1865 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1866. – Ч. 131. – С. 1–107.
20. По делам центрального управления Министерства народного просвещения // Журнал Министерства народного просвещения. – 1868. – Ч.138. – июнь. – С. 253–277.
21. Средние и низшие школы Киевского учебного округа в 1894 году // Журнал Министерства народного просвещения. – 1895. – Ч. 302. – ноябрь. – С. 45–101.
22. Средние и низшие школы Киевского учебного округа в 1897 году // Журнал Министерства народного просвещения. – 1899. – Ч. 321. – январь. – С. 1–52.

Анотація

С.А.Роечко

«Журнал Министерства народного просвещения» – важный источник исследования развития школьного частного образования

В статье сделана попытка рассмотрения проблемы освещения развития школьного частного образования на страницах «Журнала Министерства народного просвещения» (1834 – 1917). Отдельное внимание уделено обработке отчётов Министров народного просвещения и попечителей учебных округов. Их анализ позволил проследить развитие школьного частного образования в исследуемый период и выяснить позицию правительства относительно частных учреждений. Среди материалов внимания заслуживают «Сравнительные ведомости о состоянии учебных заведений министерства народного просвещения ...» и «Приложения ко всеподданнейшему отчёту Министра народного просвещения», которые позволили на основе статистических сведений проследить динамику развития сети учебных заведений различных типов. В контексте исследования рассмотрена также публикация «Вопрос о положении наших частных учебных заведений», в которой воспроизведена ситуация в области частного образования за достаточно длительный период.

Ключевые слова: «Журнал Министерства народного просвещения», школьное частное образование, частные заведения.

Summary

S.A.Royenko

«The Journal of Ministry of Public Education» is an Important Source of Investigation of Private School Education Development

The article presents the attempt to consider the problem of covering the private school education development on pages of «The Journal of Ministry of Public Education» (1834–1917). Special attention is paid to studying the reports issued by Ministers of Public Education and guardians of educational districts. Their analysis allowed to trace back the development of private school education during the observable period, and to find out the governmental policy concerning private institutions. Among the documents «The comparative statements about the condition of educational institutions of the Ministry of Public Education ...» and «The supplement to the nation-wide report of the Minister of Public Education» deserve special attention as they give an opportunity to trace the development dynamics of the network of educational establishments of different types on the basis of statistical statements. The published work «The issue on the state of our private educational institutions» which presents the situation in the sphere of private education during a long period of time is examined in the context of the research.

Key words: «The Journal of Ministry of Public Education», private school education, private institutions.
Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 371(71) : 70

І.С.РУСНАК,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький);

Г.П.БИГАР,

кандидат педагогічних наук
(м.Чернівці);

С.З.РОМАНЮК,

кандидат педагогічних наук
(м.Чернівці)

Педагогічна преса української діаспори як джерело дослідження розвитку педагогічної думки й національної освіти закордонних українців

Аналізуються публікації української педагогічної преси Канади (журнали «Учительське слово», «Рідна школа», «Життя і школа», «Тема», «Рідношкільник», «Український учитель в Канаді», «Відгукніться»), присвячені різноманітним проблемам розвитку рідномовного шкільництва українців у діаспорі в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, як джерело дослідження його історії. Розкривається її роль у висвітленні організаційно-дидактичних засад діяльності рідних шкіл та курсів українознавства, науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у них та формуванні кадрового потенціалу для системи українського шкільництва в Канаді. Стверджується, що публікації етнічної педагогічної преси канадських українців є не тільки потужною джерельною базою для наукових досліджень, а й можуть успішно використовуватися у навчально-виховному процесі педагогічних вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації та закладах післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: Канада, діаспора, педагогічна преса, українське шкільництво, рідні школи, курси українознавства, рідношкільні вчителі, навчально-виховний процес.